

Valčáková, Pavla

[Етимологічний словник української мови. Том IV, Н-П. Головний редактор О.С. Мельничук. Редактори тому В.Т. Коломієць, Б.Г. Складенко]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2004, vol. 53, iss. A52, pp. 197-198

ISBN 80-210-3419-X

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101216>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

i jejich zkoumání v kontextu ostatních staročeských památek patří proto k dalším budoucím úkolům české bohemistiky a slavistiky. Mohly by, jak se zdá, v mnohém doplnit naše znalosti staročeských památek psaných latinkou, a to jak po stránce hláskoslovné, tak zejména po stránce lexikální a textové. Díky ediční činnosti Ludmily Pacnerové i jejím teoretickým studiím o českém hlaholismu v Emauzích jsou pro tento výzkumu vytvořeny ty nejlepší předpoklady.

Eva Pallasová

Етимологічний словник української мови. Том IV, Н-П. Київ, Наукова думка 2003, с. 653. Укладачі Р. В. Болдирєв, †В. Т. Коломієць, †А. П. Кристенко, †О. С. Мельничук, Г. П. Півторак, О. Д. Пономарів, В. Г. Складенко, І. А. Стоянов, В. А. Ткаченко, А. М. Шамота. Головний редактор †О. С. Мельничук. Редактори тому †В. Т. Коломієць, В. Г. Складенко. (ISBN 966-00-0590-3).

Etymologičnij slovnyk ukrajins'koji movy, který vydává kolektiv pracovníků Institutu mozoznavstva im. O. O. Potebni NAN Ukrajiny od roku 1982, je dnes, po vydání 4. dílu, asi v polovině celkového rozsahu. V r. 1982 v úvodu 1. dílu autoři předpokládali, že slovník bude mít celkem 7 dílů. První tři díly měly obsáhnout písmena A až P včetně, celé písmeno P však vyšlo teprve ve 4. dílu. Také časový harmonogram je jiný – zatímco druhý a třetí díl vyšly v tří- a čtyřletém intervalu (2. díl v r. 1985, 3. v r. 1989) čtvrtý díl byl vydán po čtrnácti letech (2003). Je třeba říci, že ke zpoždění nedošlo při práci na slovníku, poněvadž 4. díl byl již dávno připraven k tisku, a to i přesto, že během těchto 14 let došlo ve slovníku k značným ztrátám. Zemřeli hlavní redaktor slovníku O. S. Mel'nyčuk, členka redakce a redaktorka 4. dílu V. T. Kolomic' a jeden z autorů hesel, A. P. Krytenko. Podle výčtu hesel, která jednotliví autoři vypracovali, je patrné, že právě tyto tři pracovníci, především O. S. Mel'nyčuk, přispěli nemalým počtem hesel.

Etymologický slovník ukrajinského jazyka patří do kategorie vědeckých slovníků a je zpracován podle podobných zásad jako ostatní současné etymologické slovníky slovanských i ostatních indoevropských jazyků. Jeho záměrem je etymologické zpracování slovní zásoby současného ukrajinského jazyka, včetně slov přejatých a dialektismů. Ve čtvrtém dílu, stejně jako v prvním a třetím, je seznam literatury a zkratek.

Jak autoři slovníku uvádějí na počátku 1. dílu, *найхарактернішими ознаками Словника у порівнянні з іншими існуючими етимологічними словниками слов'янських мов є великий обсяг охоплених ним лексичних матеріалів української мови*. Slovník se vyznačuje bohatstvím slovního materiálu z pramenů 19. a 20. století, s množstvím dialektismů. Do materiálu jsou zahrnuta četná přejetí, např. *парень, полушка* „čtvrtina kopejky“ (< r.), *плентати* „ztěška jít, vléci se“, *п'ярги „štěrk“* (< p.), *плихати* „plihnout, splývat“ (< č.), *пля* „náměstí, tržiště“, *пушта* (< maď.), *парауиф, парафраз(a)* (< lat.) aj. Slovník zaznamenává i expanze z církevní slovanštiny (např. *обличитель* „žalobce, nactiurhač“, *парастас* „zádušní bohoslužba“, *порок* „vada, chyba“). Z nejnovější slovní zásoby jsou uvedeny některé dnes běžně užívané termíny z oblasti ekonomie a práva (např. *поліс, пеня, підприємство*); některé další by však mohly být zmíněny alespoň formou odkazu (*нефірмовий „neznačkový“, нестача, недостача „manko“* aj.). Jako samostatná hesla jsou ve slovníku uvedena vlastní jména (např. *Парасковія, Ольга, Олександр, Поліна*). Protože jde o slovník současného jazyka, archaismy jsou řešeny uvnitř hesel, netvoří záhlaví. U derivátů, jejichž vzájemná etymologická vazba není vždy na první pohled patrná, je odkaz na slovo, u kterého je etymologie (např. *порушник* v. *груша*). Systém odkazů tvoří přehlednou síť slov patřících k téže slovní rodině.

Stavba hesel je stejná jako v předchozích dílech slovníku: v záhlaví je základní tvar slova ve slovníkové podobě a význam slova, dále jsou uvedeny deriváty, následují ekvivalenty z ostatních slovanských jazyků, gramatická charakteristika a etymologický výklad. Etymologická část hesla poskytuje zevrubný etymologický rozbor slova či slovní rodiny s výčtem výkladů a se stanoviskem autorů, popř. s novou etymologií (v. např. *pavúk*).

Je pochopitelné, že se v tak rozsáhlé práci vyskytnou překlepy (*наверле* místo *наверле*, s. 14) nebo různé nepřesnosti (např. z č. chybí č. *pouch* s.v. *nyxa*, *pšikat* s.v. *nuuk* aj.), někdy je pravopis poněkud zastaralý (dnes v č. *pyré*, ne *purée*). V závěru slovníkového hesla je bibliografie nejdůležitější literatury týkající se etymologie heslového slova. Ve všech dílech slovníku je také množství slov bez etymologického výkladu, pouze s poznámkou „nejasné“. Cílem vložení takových hesel je, jak naznačují autoři slovníku, předložit celkový stav etymologického zpracování ukrajinské slovní zásoby a obrátit pozornost budoucích badatelů na slova, která ještě čekají na etymologický výklad.

K největším přednostem ukrajinského etymologického slovníku, zejména jeho 4. dílu, patří bezesporu nečekaně velké množství slov z ukrajinských dialektů v záhlaví i uvnitř hesel. Dialektismy jsou označeny hranatými závorkami. Mezi nimi jsou výrazně zastoupeny např. názvy rostlin (*pac'órky* „*Malva rotundifolia* L.“, *péroč* „*Hottonia palustris* L.“, *pomušor* „*Ribes rubrum/albunigrum* L.“) a zvířat (*pokúlec* „*Lycosa syngorieusis*“, *osípec* „*Coronula*“, *pomočyl'nyk* „*Argyroneta aquatica*“). Jejich etymologické výklady budou velkým přínosem nejen pro další etymologické slovníky především slovanských jazyků, ale i pro etymology zabývající se výkladem slov v rámci věcných okruhů. Jako u všech etymologických slovníkových prací, i zde má vliv na kvalitu odborná literatura, které ve 4. dílu sice přibylo, přesto v ní zůstávají výrazné mezery. Z etymologických slovníků slovanských jazyků chybí *Etymologický slovník jazyka staroslověnského* (1989n), který ve svém 12. sešitě (v tisku) začal písmeno R a který je kladně přijímán slavistickou veřejností zejména pro svou snahu o uvedení i méně známých etymologií a použitím nové odborné literatury. Chybí i Snojův *Slovenski etimološki slovar* (1997, 2. vyd. 2003), Rejzkův *Český etymologický slovník* (2001), z oboru indoevropéistiky např. *Lexikon der indogermanischen Verben* (2001) a další, o drobnějších studiích a člancích nemluví. K nápravě bezpochyby dojde v dalších dílech slovníku, na jejichž vydání, jak doufáme, nebudeme čekat tak dlouho jako na zdařilý čtvrtý díl.

Metodou práce, množstvím zpracované slovní zásoby spisovného jazyka i dialektů klade etymologický slovník ukrajinského jazyka solidní základy další etymologické práce a je výrazným impulsem pro slovanskou etymologii. Právem se řadí mezi nejlepší etymologické slovníky slovanských i neslovanských jazyků.

Pavla Valčáková

Oldřich Leška: *Jazyk v strukturálním pojetí. Kapitoly ze synchronní a diachronní analýzy ruštiny*. Pro Slovanský ústav AV ČR vydalo nakladatelství Euroslavica, Praha 2003, 476 s. + 2 mapové přílohy. (ISBN 80-85494-67-1, ISBN 80-86420-13-2)

Mnohé knihy mají pohnuté osudy, které jsou často nejen odrazem doby a okolností, za nichž vznikaly, ale do jisté míry také jakýmsi materializovaným svědectvím o životních peripetiích svých autorů. V plné míře toto tvrzení jistě platí o osudu fundamentálního díla předního českého lingvisty profesora Oldřicha Lešky (1927–1997), které se čtenářům dostává do rukou s téměř dvacetiletým zpožděním.

Monografie, vydaná v r. 2003 péčí Slovanského ústavu AV ČR v nakladatelství Euroslavica a představující rozsáhlou komplexní syntézu celoživotního Leškova badatelského úsilí v oblasti